

RUŽICA STJEPANOVIĆ □ Gradski muzej Karlovac, Karlovac

Uvod. Zgrada *California* zidana je jednokatnica s dvo-strešnim krovom, pravokutnog tlocrta, površine 440 m². Smještena je u bivšem Vojnom kompleksu Turanj, na južnom prilazu Karlovcu. Gradski muzej Karlovac želi taj vojni kompleks pretvoriti u muzejski prostor posvećen karlovačkoj vojnoj povijesti. Kompleks je površine 12 981 m², na njemu se nalazi nekoliko ruševnih ili pot-puno uništenih zgrada od kojih su neke vrijedni primjeri austrijskoga vojnoga graditeljstva. Prva faza projekta obuhvaća uređenje zgrade koju su hrvatski branitelji u Domovinskom ratu nazvali *Hotel California*, a smještena je na ulazu u kompleks. Prvotno je u prizemlju bila konjušnica te skladišni prostor za inženjerijska sredstva na katu. Zgrada ima četiri ulaza, a glavni preko uzdignu-toga kolnog prilaza vodi na prvi kat s jednostavno orna-mentiranom ogradom. Zgrada je u vrlo lošem stanju, potpuno je uništena stolarija i krovšte, a narušena je statika zidova i stropne ploče. Obnovom i prenamjenom zgrade i okoliša *Californije* želi se revitalizirati povijesna baština i stvoriti temelj za bolje razumijevanje i pam-ćenje Domovinskog rata u Karlovcu i na karlovačkom području. Projekt je predstavljen izložbom u svibnju 2012. u Gradskome muzeju Karlovac.

Rekonstrukcija - arhitektonsko rješenje

Projekt rekonstrukcije zgrade povjeren je arhitekticama V. Lendler Adamec i T. Basar iz projektnog biroa 2A iz Karlovca, koje su uzele u obzir *genius loci*, zahtjeve suvremene muzejske djelatnosti i načela suvremene arhitekture. Zgrada unutar okoliša prilagođenoga potre-bama izložbenog prostora za velika vojna vozila na otvo-renome, projektom je afirmirana kao izložbena tema, muzejski predmet. Dijalogom između staroga, sadrža-noga u ostacima zgrade, i novoga prostornog oblikova-nja stvorena je nova vrijednost kompleksnog potencijala. Staklena ovojnica nove arhitekture naglašava značenje stare zgrade pretvarajući je u jezgru cijelog kompleksa.

Rekonstrukcija *Californije* planirana je ekološki i ener-getske osviještenim načinom primjene suvremenih tehnologija, a rezultat je energetske prilično neovisna zgrada. Planirano dvostruko pročelje energetske je učinkovitije zbog izbalansiranih temperaturnih oscilacija. Prirodna, Sunčeva energija u zimskim sunčanim danima

grije zgradu i omogućuje uštedu toplinske energije, a u ljetnim mjesecima ventilirani je zračni međuprostor zaštita od pretjeranog zagrijavanja zgrade. Na zgradi je predviđen zeleni krov. Zbog specifičnih zahtjeva muzejske djelatnosti vezanih za čuvanje i dugotrajno izlaganje muzejskih predmeta najrazličitijih obilježja pomno je projektirana ventilacija, klimatizacija i odvlaživanje, te je osobita pozornost pridana provjetranju dvostruke fasade koja je toplinskoizolacijski omotač zgrade. U recenziji arhitektonskog projekta profesor Mišćević ovako opisuje novi život *Californije*:

*Arhitektonska sinergija funkcionalnog i oblikovnog rje-šenja s naprednom građevnom fizikom i instalacijskim sustavima pretvorit će istovremeno rekonstruiranu gra-diteljsku baštinu s novom ovojnicom u primjeren uzorak energetski učinkovite i održive arhitekture. Duh mjesta se predloženim projektnim rješenjem potencira. Novi, veći volumen različite perceptivnosti koja ovisi o promje-njivosti dnevnog svjetla i refleksivnosti staklenih ploha će ocrtavati različite slike okoliša, neba, godišnjih doba, dana i noći. Transparentna staklena ovojnica kreirat će različite prizore od samog rađanja svjetlosti dana. Noćna iluminacija će zasigurno biti upečatljiva doživljajna atrak-cija u mijenama nestajanja dnevnog osvjetljenja. To će biti svjetlosna skulptura u prostoru i novi reper simbolike arhitektonske memorije.*¹

Unutarnji prostor trokatnice organiziran je za skladno funkcioniranje svih muzejskih sadržaja. Najveći dio pro-stora u prizemlju zauzima čuvaonica, u ulaznom je dijelu posebna soba za prvo zbrinjavanje predmeta i njihovo odvajanje od ostale građe. Tu je predviđen i prostor za nadzor zgrade. U dijelu prostora u prizemlju planiran je ugostiteljski sadržaj i suvenirnica. Na prvom katu najveći dio zauzima izložbeni prostor i njegovi popratni sadržaji, ulazni prijamni prostor, informativni punkt i garderoba. U potkrovlju je smještena višenamjenska dvorana, knjiž-nica s čitaonicom i uredski prostori.

Izložba

Zgrada *California* namijenjena je prije svega prezen-taciji muzeološkog programa stalne izložbe *Karlovac 1991. - 1995.* posvećene životu u gradu Karlovcu i na

¹ Mišćević, Lj. *Arhitektura memo-rije*; u: *Karlovački muzejski prostor za budućnost /Projekt rekonstrukcije zgrade California, unutar bivšeg vojnog kompleksa, Turanj* (katalog izložbe), Karlovac, 2012., str. 10.

sl.1. Pogled iz zraka na bivši Vojni kompleks Turanj.

sl.2.-3. Vojni kompleks Turanj: ruševine zgrade vrijedni su primjeri austrijskoga vojnoga graditeljstva. Danas su to ostaci objekata oštećenih u Domovinskom ratu koji su kasnije dodatno devastirani.

karlovačkoj bojišnici tijekom Domovinskog rata. Autorica izložbene koncepcije je Ružica Stjepanović, a idejnog rješenja Nikolina Jelavić Mitrović. Osnovna ideja izložbe - prikaz života Karlovca i njegovih stanovnika u Domovinskom ratu razrađena je u šest tematskih cjelina.

Postav počinje kraćom uvodnom cjelinom *Kako je počeo rat?*, koja će suvremenim muzeološkim pristupom prikazati političke i gospodarske prilike i raspad SFRJ, tema druge cjeline *Virovitica - Karlovac - Karlobag* polazišta su i ciljevi velikosrpske ideologije te početka agresije na Hrvatsku radi ostvarenja tih ciljeva.

Trećom tematskom cjelinom - *Postali su branitelji* predstavit će se život hrvatskih branitelja na prvoj crti bojišnice i prikazati tijek ratnih događanja na karlovačkom području. Unutar te teme bit će odana počast braniteljima poginulima na karlovačkom području.

Cjelina *Životom protiv rata* prikaz je gospodarskih, društvenih i kulturnih prilika u gradu Karlovcu tijekom Domovinskog rata. Posljednja cjelina - *Pobjeda* prikazat će vojno-redarstvenu akciju *Oluja*, s naglaskom na karlovačko područje i doprinos branitelja s tog područja. U vanjskom prostoru Muzeja, kao integralni dio izložbe, bit će postavljena šesta cjelina - borbena tehnika s naglaskom na borbenim vozilima iz domaćih radionica.

Sustavno prikupljanje građe o Domovinskom ratu u Gradskome muzeju Karlovac počelo je 1992. godine u sklopu Povijesnog odjela. Živu aktivnost prikupljanja građe o toj temi na karlovačkom je području istodobno provodio brigadir Dubravko Halovanić. U svibnju 2007. brigadir Halovanić darovao je Muzeju svoju zbirku naružanja Domovinskog rata, dio kojega je već bio izložen na prostoru vojarnje na Turnju. O počecima nastanka zbirke brigadir Halovanić kaže: *Od tadašnjeg zapovjednika ZP-a, brigadira Pavla Miljavca, i Stožera dobio sam*

sl.4. Zgrada (na ulazu u Vojni kompleks Turanj) koju su hrvatski branitelji u Domovinskom ratu nazvali Hotel "California".

zapovijed obilaska skladišnih prostora i odabira pješačkog naoružanja za daljnju uporabu i otpis neispravnog, oštećenog i nekompletnog naoružanja. Već u prvih nekoliko pregleda uočio sam nekoliko zanimljivih improvizacija i prerada raznog pješačkog oružja koje je trebalo baciti u otpad i uništiti. ...Naravno, nisam mogao sve spasiti, ali jedan manji i najinteresantniji dio je i danas sačuvan. ...Nekako u to vrijeme, 1993. godine, došao sam na ideju o stvaranju zbirke naoružanja Domovinskog rata, ne samo pješačkog već i onog drugog, a neki kolege su to shvatili vrlo ozbiljno, pa su mi donosili raznu vojnu opremu i materijalno-tehnička sredstva za, kako su govorili, "naš ratni muzej".²

Inicijativa Dubravka Halovanića koji je projekt započeo i učinio "živim" prepoznata je u pravo vrijeme te su Grad Karlovac i Gradski muzej Karlovac, nakon što im je Zbirka darovana, krenuli u realizaciju, svjesni svih komparativnih prednosti koncepta, ali i osjetljivosti teme.

Gradski muzej Karlovac osnovao je 2007. godine poseban Odjel za suvremenu povijest od stvaranja Republike Hrvatske 1990. koji se bavi temom Domovinskog rata i događajima vezanima za rat i stvaranje hrvatske države. Stvoren je fond od gotovo tisuću predmeta. Prikupljena se građa čuva i obrađuje u više zbirki. U Zbirci dokumenata Domovinskog rata prikupljena je raznovrsna tiskana i dokumentarna građa, građa ilustrativnog tipa, fotografije, zemljovidni. U Zbirci filmskih zapisa i videozapisa čuva se filmski materijal koji se odnosi na vrijeme stvaranja Republike Hrvatske, Domovinski rat i poraće karlovačkog kraja.

Zbirka odora i vojne opreme Domovinskog rata najbrojnija je među zbirkama Odjela - u njoj se čuvaju odore i oprema Hrvatske vojske, Ministarstva unutarnjih poslova, JNA i srpskih paravojnih postrojbi. Među najvrednijim odorama u Zbirci čuvaju se ratne odore pripadnika 110. brigade ZNG-a, domobranskih pukovnija i drugih postrojbi s karlovačkog područja.

Zbirka oružja i vojne opreme izravno i dojmljivo svjedoči o tome kako je nastajala i čime se branila Hrvatska te zorno govori o naoružanju i snazi agresorskih snaga.

Oružje u zbirki uglavnom je korišteno na bojištima Karlovačke županije. Okosnicu zbirke čini pješačko oružje, a posjedujemo i zanimljive primjere topničkog oružja, oklopnih bojnih sredstava i zrakoplove. Najveću pozornost privlači improvizirano oružje iz domaćih radionica, jedinstveno po izradi i domišljatosti. Primjerci oružja nastali na taj način posebna su vrijednost zbirke jer govore o silnoj želji ljudi da obrane Hrvatsku i dom, iako je takvo oružje imalo više psihološku nego praktičnu borbenu vrijednost. Dio predmeta zbirke - krupna sredstva borbene tehnike, nalazi se na prostoru vojarne na Turnju koji je, iako još uvijek muzeološki nedefiniran, zanimljiv brojnim posjetiteljima.

Kompleks vojarne na Turnju snažno je utisnut u svijest stanovnika Karlovca kao mjesto na kojemu je u vrijeme Domovinskog rata zaustavljena agresija na grad. Preostao je u simbol obrane grada Karlovca. Na Turnju su hrvatski branitelji zaustavili i slomili pokušaje zauzimanja grada, tu su vođeni brojni pregovori o uspostavi primirja,

² Halovanić, D. *Muzejska zbirka naoružanja Domovinskog rata na Turnju*, Karlovac, 2009., str. 21.

sl.5.-8. Rekonstrukcija zgrade Hotel
"California".

Projekt rekonstrukcije zgrade povjeren je
arhitekticama V. Lendler Adamec i T. Basar iz
projektnog biroa 2A iz Karlovca.

sl.9.-14. U vanjskom prostoru Muzeja, kao integralni dio izložbe bit će postavljena šesta cjelina – borbeni vozila s naglaskom na borbenim vozilima iz domaćih radionica. Trenutno se u vanjskom prostoru nalaze izložena ova vozila. Snimljeno: kolovoz, 2013.

obavljane su razmjene zarobljenika, prihvaćani izbjeglice i prognanici. Na mjestu vojarne danas su ostaci objekata oštećeni u Domovinskom ratu koji su kasnije dodatno devastirani.

Turanj bi u budućnosti trebao postati mjestom istraživanja i komuniciranja znanja o ulozi grada Karlovca i karlovačkog kraja u vojnoj povijesti Hrvatske. Prvi dio projekta podrazumijeva uređenje prostora za stalnu izložbu s temom Domovinskog rata u Karlovcu. Nakon završenoga arhitektonskog projekta i muzeološkog programa slijedi, nadamo se, realizacija.

Projektom *Karlovački muzejski prostor za budućnost* planirana je rekonstrukcija i uređenje zgrade *California*, uređenje krajobraza te infrastrukturno opremanje lokacije. Primarni je cilj projekta očuvati kulturnu i povijesnu baštinu i jačati muzejske kapacitete.

U kasnijim se fazama planira i obnova drugih dvaju objekata, u kojima će se prezentirati nasljeđe Vojne krajine i razdoblja dvaju svjetskih ratova tvoreći na taj način cjelovit muzejski kompleks koji će predstavljati i čuvati bogatu vojnu povijest regije.

LITERATURA

1. Stjepanović, Ružica. *Karlovački muzejski prostor za budućnost/Projekt rekonstrukcije zgrade California, unutar bivšeg vojnog kompleksa, Turanj* (katalog izložbe), Karlovac, 2012.
2. Halovanić, D. *Muzejska zbirka naoružanja Domovinskog rata na Turnju*, Karlovac, 2009., str. 21.

Primljeno: 12. travnja 2013.

A KARLOVAC MUSEUM SPACE FOR THE FUTURE – THE RECONSTRUCTION OF THE *HOTEL CALIFORNIA*

In 2007 Karlovac Municipal Museum founded a special department for contemporary history since the creation of the Republic of Croatia in 1990, dealing with the theme of the Homeland War and events related to the war and the creation of the Croatian state.

A stock of almost a thousand objects has been assembled. The materials assembled are kept and processed in several collections. In the Homeland War Documents Collection, diverse kinds of printed and documentary materials are assembled, material of an illustrative type, photographs and maps. In the Collection of Films and Videos there is cinematographic material that relates to the time of the creation of the Republic of Croatia, the Homeland War and the post-war period in the Karlovac region.

The Collection of Uniforms and Military Equipment of the Homeland War has the most objects of the collections in the department – it holds uniforms and equipment of the Croatian

Army, the Ministry of Internal Affairs, the YPA and Serbian paramilitary units. Among the most valuable uniforms looked after in the Collection are the combat uniforms of the members of the 110th Brigade of the ZNG, reserve regiments and other units from the Karlovac area.

The Collection of Arms and Military Equipment is a direct and moving testimony to how Croatia was created and defended and tells vividly of the arms and strength of the aggressive forces.

The arms in the collections were on the whole used in battlefields in the Karlovačka County. The core of the collection consists of infantry weapons, and we also have interesting examples of artillery, armoured units and planes. Most attention is drawn by the improvised arms coming out of local workshops, unique in their workmanship and ingenuity. Examples of arms created in this way are a particular value of the collection for they tell of the strong wish of people to defend Croatia and their home, although such weapons had more value in psychological than in combat terms. Some of the objects of the collection – major items of materiel – are kept in the barracks in Turanj which, although still museologically undefined, is interesting to the many visitors.

The barracks complex at Turanj is powerfully imprinted in the awareness of the inhabitants of Karlovac as place at which during the War the aggression against the city was turned back. It became a symbol of the defence of the city of Karlovac. At Turanj the Croatian defenders halted and broke attempts at taking the city, there were many negotiations about establishing ceasefires here, prisoner exchanges took place, refugees and displaced persons were taken in. At the site of the barracks there are still today the remains of structures damaged in the Homeland War, which were later additionally devastated.

Turanj should in the future become a place for research into and communication of knowledge of the role of the city of Karlovac and the Karlovac area in the military history of Croatia. The first part of the project means the arrangement of space for a permanent exhibition featuring the Homeland War in Karlovac. When the architectural design is finished, and the museological programme defined, we hope that production will be addressed. In the project for the Karlovac museum space for the future the reconstruction and arrangement of the “Hotel California” building is planned, together with landscaping and new infrastructure. The primary objective of the project is to preserve the cultural and historical heritage and to reinforce museum capacities.

In later phases it is planned to reconstruct two other structures in which will be presented the inheritance of the Military Frontier and the period of the two world wars, creating in this manner a complete and integrated museum complex to present and keep alive the rich military history of the region.

With the renovation and change of purpose of the *Hotel California* building and surroundings, the wish is to revitalise the historical heritage and to create the foundation for a better understanding and memory of the Homeland War in Karlovac and surroundings. The project was presented in an exhibition in May 2012 in Karlovac Municipal Museum.